

האגואיסט האהוב

אורי אבנר

עמוק. אין הוא רוצה להיות שונה משאר בני ערים, לא בהופעתו, לא בדיבורו, לא בהשקפתו. הוא רוצה להיות "כמו כולם".

נער שבא מחו"ל לארץ-הגירה סובל מן השוני הטבוע בו. הוא בולט. הוא מדבר אחרת. הוא נראה אחרת. מגוחך. נחות. הוא נושא בקירבו ועל פניו את סימני-ההיכר של תרבות אחרת, אקלים אחר, חינוך אחר, נימוסים אחרים. הוא רוצה להיפטר מכל אלה, מייד.

זה נכון פי כמה וכמה לגבי נער שבא לבדו, בלי הוריו. נער המהגר יחד עם הוריו מביא עימו לסחות חלק מסביבתו הקודמת, ומשתחרר ממנה רק בהדרגה. נער שבא לבדו נתיש לגמרי מן הקרקע הקודמת, ונשיתל לבדו, בלי מישענת, בקרקע החדשה. הוא עובר משבר חמור שיביע עתים.

בכל ארץ-הגירה, הדמות האידאולוגית המקובלת בחברה היא דמותו של בן-המקום. האנגלו-סכסי-הלבן-הפרוטסטנטי בארצות-הברית, האוסטרלי-הכריסט'ני. הצבר בארץ-ישראל של שנות ה-30.

בן הארץ החדשה הוא תמיד דמות אידאולוגית, ולמיצחו נקשרים כתרשים שונים, אמינים ומדומים. הוא נחשב כבריא, כחסרת-סכסוכים, כגיבור, כזקוף-קומה, כפארה-יצירה של המולדת החדשה.

כל התכונות האלה יוחסו אף יותר לצבר. לא עוד יהודי כפוף, חיוור, סחוד, בורח מאלימות. לא עוד אינטלקטואל תלוש, הנובר בספרים. לא עוד בן-בלי-מולדת, קוסמופוליטי, מתוחכם, רדוף-תסביכים.

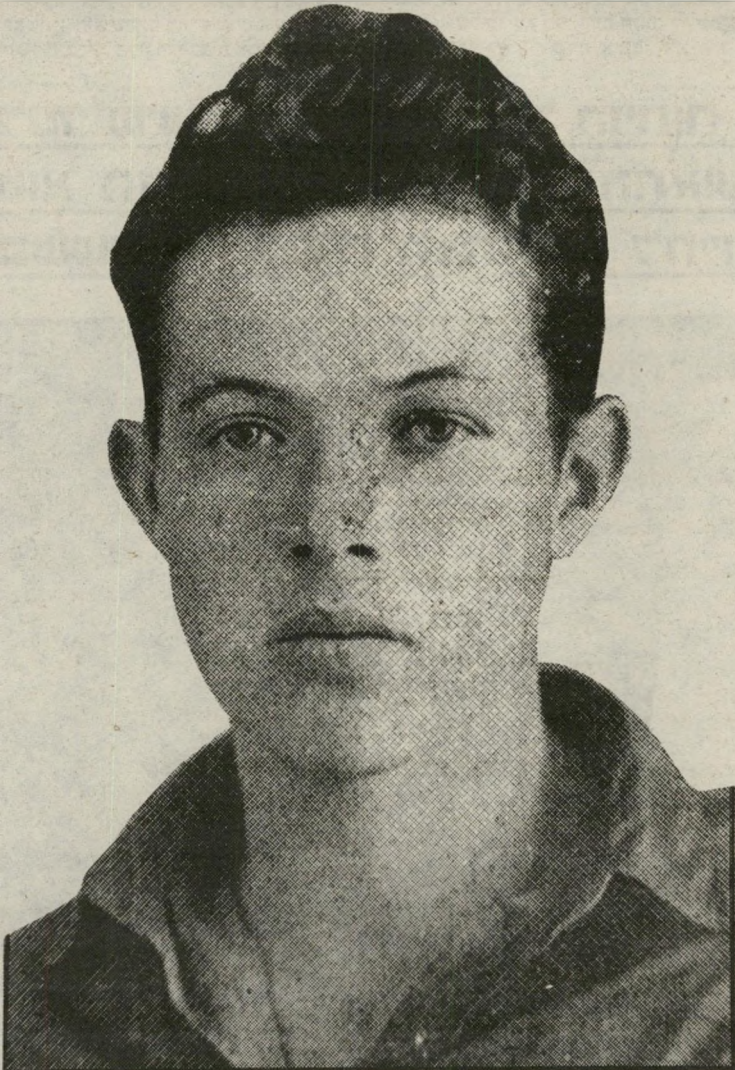
איש זקוף, שווף, פשוט, מעשי, אמיץ, ישר. ומכיוון שבתת-הכרתם הביאו העולים עימם גם את האידאולוגיה של הגוי הטבטוני — אמור היה הצבר להיות גם גבה-קומה, תכול-עניים ובהיר-שער.

כל הנערים-העולים שבאו ארצה בשנות ה-30 רצו להיות כאלה, להידמות לטיפוס הזה. כולם רצו להיות צברים אמיתיים, יותר צברים מאשר הצברים עצמם. הם יצרו אסכולות שונות, שבמרכזן עמד פולחן הצבר החדש, יליד-הארץ, העברי שאינו עוד יהודי, המתנחל-האמיץ, דמות הלוחם, איש ההגנה או אציל. הקיצוניים ביותר היו "הכנענים", שש"ל כל קשר לעבר היהודי. אוראל הלפרין, יליד רומניה, הפך אורי שלח, ואחר-כך יונתן רוטש. אהרון ליפץ, יליד פולין, הפך אהרון אמיר. בנימין קאמרשטיין, יליד רוסיה, הפך בנימין תמוז. כולם יחד יצרו את דמות העברי החדש, העברי הביולוגי, יליד-הארץ.

משה תהלימוזיגר לא יצר אסכולה. הוא המחיז אותה. הוא יצר את עצמו, הדמות החיה של יליד-הארץ המושלם: דן בן-אמון, הצבר תכול-העניים, שזופע-הקסם, חסר-התסביכים.

מדוע יצר משה תהלימוזיגר (כפי שקראו לו, למרות שהשם הנכון הוא תהלימי-זוגר) דווקא את הדמות המסיימת הזאת? הוא עשה את אשר עשו בני-הארץ עצמם. משה קאטיאגורסקי, צעיר בנהלל, יליד דגניה, הפך משה ריין. הוא היה ילד חולמני, קצת נשי, שרצה לכתוב שירים. ילד עדין, יליד רומנטים.

משה ריין לקח את חומרי-הגלם היש והפך אותם לאיש שהיכרנו: גבר

בן 15: דן בן-אמון בבן-שמן

שנשא שם אידישי בעל צליל מצחיק באוזני הצברים: תהלימוזיגר. את חומר-הגלם הזה לקח דן בן-אמון ויצר את יצירתו: **את עצמו.**

דן בן-אמון לא היה האדם היחיד שיצר את עצמו בארץ-ישראל באותן השנים. מבחינת מסויימת, כל אדם יוצר את עצמו. בגיל ההתבגרות הוא יוצר לעצמו תרמית עצמית. אולי הוא כבר עושה זאת כשהוא ילד. נער לוקח לעצמו מודל, ומנסה לעצב את עצמו בהתאם לכך: הוא עומד פעמים רבות לפני הראי, ובהדרגה הוא מעצב גם את צורתו החיצונית. (כל זה נכון, באותה המידה, גם לגבי נערה).

נער בעל הכרה עצמית מפותחת, עושה זאת כמלוא ההכרה. מי שחסרה לו הכרה כזאת, עושה זאת באופן בלתי מודע. **זה נכון לגבי כל אדם. אבל זה נכון שבעתים לגבי נער זר בארץ-הגרי** רה. נער רוצה, להשתייך. זהו צורך נפשי

תבתי לפני חצי שנה, ושפורסם בעמודים אלה למחרת מסיבת-הפרידה ההיא, החרד-פעמית. **אחזור על הדברים להלן, עם כמה תוספות שעלו על דעתי מאז.**

היצירה הגדולה ביותר של דן בן-אמון היא דן בן-אמון. יותר מכל אדם אחר בארץ, איש יצר את עצמו, פשוטו כמשמעו. הוא לא יצר לעצמו "תרמית" חרשה, די מוי ציבורי" חרש. הוא יצר את עצמו מחדש. **את ישותו. את מהותו. את אופיו. גם את צורתו החיצונית.**

דן בן-אמון, הצבר בהאידיעה. דן בן-אמון, הטיפוס הארצי-ישראלי הי מושלם. סמל דור הפלמ"ח. **דן בן-אמון, הגבר האמיתי, הציר הניצחי, הדמות האידאולוגית בעיני רבים וטובים.** כמעט וניתן לומר: יצר אותו יש מאין. כי חומר-הגלם ליצירה זו היה שונה לגמרי. נער בבן-שמן. עולה חרש בלי הורים. נער

לפני שבועיים רחף אותי משהו לבקר אותו בביתו.

לא הייתי בטוח אם זה לא יהיה לו למיטרד. טילפנתי לביתו. שמעתי היסוס בקולה של בתיה אפולו. אך היא שאלה אותי, והיא אמרה שאבוא לכמה רגעים. למרות זאת סירבה רחל אשתי לעלות, והמתינה למטה במכונית. דן שכב על גבו, ערום מתחת לשמיכה. הוא שכב כשראשו מוסב מן החלון, שמתחתיו פרוש הנוף היפה של נמלי-פו. הוא לא ראה אותי. זרועותיו היו פרושות. אור השמש השור קעת עיטר את ראשו. פניו היו נפולות, מיוסות, רות. רות. עיניים ועצמות.

הסתכלתי בו, ובראשי עברה המחשבה: הרי זה ישוע הצלוב, תמונה של יסורים וקבלת-הדין.

זה היה המבט האחרון. כעבור דקה נתקפדן בהתקף של בחילה מתמשכת, בתיה חשה לטפל בו. אמרתי לו שלום אחרון ויצאתי בשקט.

שישת החודשים האחרונים, מאז מסיבת-הפרידה שלו מן החיים ומן הירידיים, ביקרתי אותו מדי פעם, כדי להראות איכשהו שליבי איתו.

היו במצבו הרבה עליות וירידות. אחרי ש"לקה כאירוע מוחי ובשיתוק — אלוהים, חשבתי אז בליבי, האם לא די ביסורי הסרטן? האם כל תלאות איוב צריכות לרדת על האיש הזה? — היה קשה לו לדבר. קושי כזה בדיבור מתקשר, בתודעתנו, עם קושי במחשבה. אך מוחו של דן היה בהיר לגמרי, עד הסוף. כשני הלנו לפניו ויכוחים על נושאים פוליטיים ופילוסופיים, כדי לעניין אותו, התערב מדי פעם בצורה שהוכיחה שהוא ער לבעיות. כשריבר בקושי, תוך מאבק עם המילים, נראה מדי פעם ככוכה. ידענו שזהו עניין גופני בלבד, תוצאה של חוסר-שליטה בשרירים או בעצבים. ככל זאת היה קשה מאוד להתעלם מן הבכי הזה. כי גם לנו בא לבכות. רק פעם אחת, בימים הקשים שאחרי האי-רוע המוחי והשיתוק החלקי, כאשר התכור פפתי מעליו בבית-החולים, לחש לי: "למה אני?"

שתי מילים שאין עליהן תשובה, לעולם. הן שוללות את היגיון הקיום, את האלוהות, ואינן מותירות אלא את האכזריות הנוראה של המיקריות העיוורות.

מרות שהיה לנו כליכך הרבה זמן להתכונן לרגע זה, היו הרגעים ליד הקבר הפתוח קשים, קשים מאוד.

כאשר הומטר העפר לתוך הקבר הפתוח בשדות-ים, ונקישות הרגבים על הארון התרכו בצלילי האדאנו של תומאס אלבינוני שהושמע ברמקול, עמדו האנשים כדומיה. כמעט כל התרבות הישראלית החיה עמדה שם, בעיניים מושפלות. מסביב לקבר. די היה בפצצה אחת שם, כדי לחסל את מרבית היצירה התרבותית בישראל. **לבסוף נוצרה תלולית של עפר. מסביבה סודרו האבנים, והיא בוסתה בורים. איכשהו גדל הקבר, מכיר וזן שהזורים ביסו שטח גדול יותר, והיה נרמזה לי כאילו קבור שם ענק של שלושה מטרים.**

כל אותו בוקר עברו במוחי השאלות הישנות: מי היה דן בן-אמון? מה היה בחיי כל אחד מאיתנו? מה היה בחייה-התרבות של הארץ הזאת? את מחשבותי על כך העליתי במאמר שכ